

בעזהשי"ת

ספר

שושנת העמקים

על מסכת פסחים

הערות הארות ביאורים וחידושים

על פרקים

אור לי"ד, אלו עוברין, תמיד נשחט,

אלו דברים, כיצד צולין, וערבי פסחים

מאת

מאיר גודמאן

טאראנטא, שנת תשפ"ה

הסכמת מו"ר הגאון הרב אליהו ברוך שולמן שליט"א

ראש ישיבה בישיבת רבינו יצחק אלחנן
ורב דק"ק צעירי ישראל ד'מידווד, ברוקלין

ידיד נפשי תלמידי וחברי הגה"ר המאור מהר"ר מאיר גודמאן שליט"א רחש לבו דבר טוב להוציא לאור מחידושיו עמ"ס פסחים פרי עמלו משיעוריו המאלפים שמוסר לאברכים חשובים בכלל אשר הוא עומד בראשו. ואני זכיתי לראות את רבי מאיר משחר פריחתו כת"ח ומני אז הוא הולך וגדל עד כי גדל מאד, ובכשרונותיו הברוכים מאד וכחו הגדול לחדש חידו"ת ישרים ונבונים לאמיתה של תורה יחד עם נועם הליכותיו עם הבריות נעשה למגדלור לכל סביבתו, ושמו מתחיל ללכת למרחוק כאחד ממרביצי התורה הדגולים. ולא נאשר לי אלא לברכו שילך מחיל אל חיל, ויאותו רבים לאורו, כנפש המברכו בלו"נ,

אלי' ברוך שולמן

הסכמת מורי ורבי שליט"א לספרי הקודם שושנת העמקים עמ"ס סוכה

בס"ד י"ב כסלו תשע"ט

בני אם חכם לבך ישבח לבי גם אני. ידידי וחביבי עדיו לגאון מוהר"ר מאיר גודמאן שליט"א רחש לבו דבר טוב להו"ל את חידושויו עמ"ס סוכה אשר פיו יקבנו שושנת העמקים. ראיתי ורחב לבבי בחזותי איך גדיים נעשים תיישים בעלי קרנים. ולי אישית גרם נחת רוח עצומה, כי ידידי הר"ר מאיר שליט"א גדל בבית מדרשינו וזכיתי שהיה מבאי שיעורי כמה שנים וגם למדנו ועוד אנו לומדים בחברותא זה זמן זמנים טובא. אשר על כן ידעתי את כחו הגדול, כי הוא בעל כשרון נדיר ביותר, וניחון בתפיסה מבריקה ובשכל זך נקי ופורה, יחד עם כל מידה נכונה, והוא הולך לבטח דרכו במסילה העולה לאמיתה של תורה להתעמק בכל פרטי חישוב הסוגיא מהמסד עד הטפחות מצורף עם סברא בריאה וישרה ועמל בדברי רבותינו אשר מפיהם אנו חיים, ומחדש חידושים ישרים ומאירים. ובעזרת ה' ברוב שקידתו ועמלו יהיה חלקו בין גדולי התורה.

הכו"ח לכה"ת ולכבוד ידידי המחבר שליט"א,
אלי ברוך שולמן

הסכמת הגאון הרב אליעזר משה ברייטאוויטש שליט"א ראש הישיבה, ישיבה דרכי תורה דטאראנטא

ראש חדש אדר, תשפ"ה

הנה ידידי הרה"ג ר' מאיר גודמאן שליט"א, ראש כולל האברכים בפארעסט היל בטאראנטא יע"א, אתא ואייתי מתניתא בידיה - חיבור עמוק ורחב על מסכת פסחים - ובקש ממני ליכנס בתוך חדריו ולעבור בין בתריו, ובאמת לא באתי לידי מדה זו להיות "שר המסכים", וגם בלא זה הלא כבר איתמחי גברא ואיתמחי קמיע בחיבוריו הקודמים על מס' סוכה, ומס' בבא קמא, ועניני תערובות שבמס' פסחים וחולין, רק שאין מסרבים לגדול כמותו, ורצונו זהו כבודו.

אכן אחר העיון בדבריו הנחמדים והמאירים נוכחתי לדעת שבאמת א"צ לדידי ודכוותי, כי החיבור מעיד על עצמו כמאה עדים שראוי לעלות על שולחן מלכים - ומאן מלכי רבנן - שהוא מלא וגדוש בדברים נכוחים שיצאו מתוך עיון מעמיק בכל פרט ופרט בסוגיות הגמרא ומפרשיו מבית ומחוץ וממסד עד הטפחות, וגם נכתבו בסגנון צח ונקי ובסדר מסודר להפליא, וברור אצלי שמקום הניחו להרב המחבר מן השמים לבאר כל חמירא במסכתא זו, ובודאי שכל המעיין בספרו יקבל ממנו תועלת רב.

והנני לברכו שיצליח בעבודתו הק' הן בהדרכת האברכים נ"י והן במסירת שיעורי תורה לאנשי קהילתו, ואף שהקיפוהו "חבילי טרדין", תקותי שיהיו עיתותיו בידו ללון בעומקה של הלכה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא ולחבר עוד חיבורים מועילים להגדיל תורה ולהאדירה.

בידידות,

אליעזר משה ברייטאוויטש

ר"מ ישיבה דרכי תורה דטאראנטא

הסכמת הגאון הרב ישראל באללאג שליט"א ראש כולל, כולל אהלי יום טוב דטאראנטא

כ"ח שבט תשפ"ה

אמר ר' מאיר, מניח אני כל אומנות שבעולם, ואיני מלמד את בני ותלמידי אלא תורה, הנה ר' מאיר דנן ראש הכולל פארעסט הילל, כולם שואלים עליו שאלת ר' עקיבא, מאיר בני מי העלוך מן היס, והלא העולם כולו כספינה המטורפת בים, ואיך קיימת "תוכו אכל וקליפתו זרק", וחזר ר' מאיר דנן לאותו ים עצמו שנולד בו ויסד שם כולל לתפארת, כי אמר ר' מאיר אית לי ברירה, והוברר הדבר שנולדתי כאן כדי לחזור למקום הזה אשר אני מכירו ומבינו, לנטוע ולהשריש נטיעות לתורה, ולהאיר בכתנות אור, עד שסתם משנה בפאריסט הילל היא משנת ר' מאיר.

וכעת אמר ר' מאיר לבלר אני, ועם כל דאגתו להכולל, עוד הי' עתו ועטו אתו לחבר עוד חיבור פרי יצירתו, וכל הרואה אומר ברקאי, והגם שר' מאיר והגם שר' מאיר דנן בכח שנינותו חריפותו מסוגל לומר על טמא טהור ומראה לו פנים, הרי שבחיבורו זה הסביר הכל הסבר השווה לכל נפש וזו משנת ר' נהוראי.

וברכותינו שלוחות שיזכה להרבות גדולו בתלמידים בכתב ובהרחבת גבולו בתלמידים כאות נפשו הטהורה.

בהוקרה ואה"ר,
ישראל באללאג

הסכמת הגאון הרב מיכאל רוזנצווייג שליט"א ראש ישיבה וראש כולל, ישיבת רבינו יצחק אלחנן לספרי הקודם שושנת העמקים על ענייני תערובות

הרב מאיר גודמאן נ"י, אחד מחשובי האברכים של הכולל העליון של ישיבתנו הקדושה, ישיבת רבינו יצחק אלחנן, עומד להו"ל ספר מקיף על הסוגיות של טעם כעיקר ועל ענייני תערובות. הרב המחבר, שנודע בבית מדרשינו כלמדן ושקדן, השקיע מאמץ עצום בניתוח וליבון שרשי בסוגיות, בדברי הראשונים, בשו"ע ונושאי כלים, ועד להבהרת דעת הפוסקים האחרונים. הספר נכתב בסיגנון נאה, בצורה ברורה ומסודרת, וכולל ענייני היסוד של הנושאים המרכזיים בהלכות תערובות.

אילו היה זה ספר ליקוט גרידא היה הוא לתועלת מרובה מכיון שעניינים אלו כה מסובכים וכה יסודיים הם. אולם הרב המחבר, כדרכו של ת"ח השואפים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ולגלות אמיתה של תורה, גם הוסיף נופך משמעותי משלו והציע הסברים וביאורים משלו ולפעמים אף מחודשים כמעט בכל דיון ודיון. השילוב בין הצגת דעת גדולי האחרונים בעלי המסורה והנסיון האישי להבין ולגלות את עומק השיטות והדינים כשלעצמו מהוה קיום של מסורה שאין כל מחברי ספרים זוכים בו.

יה"ר שהרב המחבר שליט"א ילך מחיל אל חיל בעבודת השם ובלימוד התורה. ויה"ר שימשיך ללמוד בהתמדה ובעיון רב, ויפוצו מעינותיו חוצה ויוזכה להוציא לאור עוד ספרים חשובים להגדיל תורה ולהאדירה

בברכת התורה
מיכאל רוזנצווייג

הסכמת הגאון הרב חיים מענדל בראדסקי שליט"א
ראש הישיבה, ישיבה גדולה זכרון שמעיהו דטארנטא
לספרי הקודם שושנת העמקים ע"פ כיצד הרגל

כ"ב חשון תש"פ

נעים לנו מאיד להכיר את מעלת רום ערכו של ידידנו הלן בעומקא של הלכה הרה"ג ר' מאיר גודמאן שליט"א. והנה ידידינו הנ"ל כבר העידו עליו רבותיו על רוב עמלו וידיעו בתורה בכשרונותיו הברוכים ובדעה צלולה וישרה. כמו כן מוכתר הוא במדותיו התרומיות וביראתו הקודמת לחכמתו.

וכעת זיכהו השי"ת לברך על המוגמר והננו מוכן להוציא לאור עולם מחידושי תורתו על פרק כיצד הרגל. והרואה יראה כי דבריו נחמדים והולכים בדרך הישר וניכר בהם רוב העמל וביקוש האמת, וראויים דבריו לעלות על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן. על כן יבואו דברינו לחזקו ולברכו שיתקבלו דבריו בבי מדרשא.

זכהו ד' להגות ולהבין בדברי תורתנו הק' כאות נפשו הטהורה מתוך הרחבה ונחת רב לאורך ימים ושנים, ללמוד וללמד להגדיל תורה ולהאדירה.

בכבוד וביקר,

חיים מענדל בראדסקי

תוכן הענינים

לדברים שנתבארו בארוכה

פרק אור לי"ד

- א מחלוקת רש"י ותוס' בגדר חיוב בדיקת חמץ
- ח שיטת הרע"ב ודעימיה דחיישינן שמא ימלך על ביטולו
- בדברי הר"ן דחיישינן שמא לא יבטלנו בלב שלם [ובגדר מצות תשכיתו
לדעת הר"ן]
- י שיטת הר"ן בגדר ביטול חמץ
- יג שיטת הר"ן בגדר בדיקת חמץ
- טז שיטת המכתם ורבינו דוד דאינו עובר על ב"י וב"י למפרע מטעם אונס
- יח בדין חמץ שאינו ידוע
- כ בקושית התוס' משאר איסורי הנאה ונזיר
- כג שמעתתא דאור אורתא הוא או יממא הוא
- כז אי פשיטא לך מילתא כנהורא דאנפשות קאתי
- ל ביסוד דין בא במחתרת
- לא בענין וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר
- לג בענין אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו
- לז בענין מצות אכילת קדשים בפחות מכזית
- מג ונבדוק בשית
- מה זמן בדיקת חמץ
- מט הקדמת הבדיקה לי"ג ניסן
- נד

נז	המשכיר בית לחבירו
סו	בענין מסירת מפתח
ע	המשכיר בית לחבירו ב"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק
עא	בענין לא סמכינן על חזקה היכא דאיכא לברורי
עד	הכל נאמנים על ביעור חמץ
עו	בענין נאמנות על בדיקת חמץ
עח	בדברי הרא"ש שהשוכר צריך לבטל
פ	בענין ביטול חמץ
פ	שיטת רש"י דביטול הוא דמשוי לחמץ כעפרא
פג	שיטת רש"י בענין ביטול וביעור
פו	שיטת הרמב"ן דביטול הוא מטעם יאוש
פח	הערות בדברי הרמב"ם בענין ביטול חמץ
פט	שיטת התוס' דביטול הוא מדין הפקר
צ	בענין נמצא שאינו בדוק
צה	בגדר מצות תשבתו
צה	בדברי המנ"ח אם מצות תשבתו היא בקו"ע או שוא"ת
צח	בשיטת התוס' שמצות תשבתו היא אחר זמן איסורו
קב	עוד בשיטת רש"י בזמן מצות תשבתו
קו	בענין איסור אכילת חמץ ומצות תשבתו משש שעות ולמעלה
קיא	בגדר הלימוד מלא תשחט על חמץ
קיח	בענין חמץ של אחרים ושל הפקר
קכה	דברי רבינו דוד בענין בל יטמין
קל	שיטת רש"י בענין בל יטמין
קלג	בענין נכרי שכבשתו
קלט	בענין קבלת אחריות ודבר הגורם לממון
קמו	בענין גורם לממון בדאיתיה בעיניה

קנב	בענין בהמה ועיסת ארנונא
קנז	יחד לו בית אין זקוק לבער
קנז	שיטת רש"י דיחד לו בית פטור היכא דלא קיבל עליו אחריות
קסב	בשיטת הרמב"ם שהשמיט דין יחד לו בית
קסד	שיטת הראשונים דיחד לו בית אין זקוק לבער אפי' קיבל עליו אחריות
	במחלוקת הרא"ש והגאונים אם המפקיד חמץ אצל אחרים בקבלת אחריות
קסז	חייב לבער
קעג	בענין המוצא חמץ בכיתו ביום טוב [ובדין שריפת חמץ ביום טוב]
קפ	בענין חמץ של נכרי עושה לו מחיצה עשרה
קפו	בענין המפרש והיוצא בשיירא
קצ	שמעתתא דהבודק צריך שיבטל
קצ	בדברי רש"י ד"ה הבודק צריך שיבטל
קצג	בענין פירורין
קצה	בענין שמא ימצא גלוסקא יפיפיה
קצח	בשיטת הרא"ש והטור דאם מצא גלוסקא יפיפיה עובר למפרע
רב	שיטת הרמב"ם בענין שמא ימצא גלוסקא יפיפיה
רז	בענין ביטול חמץ אחר זמן איסורא

פרק אלו עוברין

רי	שיטת זעירי דהיתר מצטרף לאיסור שאור בל תקטירו
ריט	בענין מקפה
רכד	שיטת רש"י בפלוגתא דאביי ורב דימי
רל	שיטת התוס' בצירוף כזית בכדי אכילת פרס
רלג	מחלוקת התוס' בהיתר מצטרף לאיסור בדנפשי היתר
רלט	מחלוקת התוס' בדעת אביי דאמרינן היתר מצטרף לאיסור בכל התורה

הערות על דברי הר"ש בטבול יום	רמא
שיטת רש"י דהיתר איתעביד איסור	רמז
סיכום הילפותות לשיטת רש"י	רסא
שיטות ר' חיים כהן ור"ת	רסב
שיטת הרמב"ם	ערה
שיטת הרמב"ם באיסור חמץ במשהו	רפו
שיטת בעה"מ	רצ
העושה עיסה מן החיטין ומן האורז	רצג
סיכום שיטות הראשונים בדיני טעם כעיקר והיתר מצטרף לאיסור	שו

פרק תמיד נשחט

זמן הקרבת התמיד של בין הערבים	שט
בענין זמן בין הערבים	שטו
נספח - בענין המתפלל תפלת מנחה לאחר חצות	שכב
בענין צליית הפסח אינה דוחה שבת	שכז
עוד בענין הנ"ל, ואם צליית הפסח היא צורך הדיוט או צורך גבוה	שכט
בענין בזיכין וחביטין קודמין לנסכים	שלח
בדין העולה ראשונה ועליה השלם כל הקרבנות כולם	שמו
מחלוקת רמב"ם ורמב"ן אם עשה דהשלמה נמנה במנין המצוות	שמו
שיטת התוס' בדין העולה ראשונה	שנא
שיטת רש"י והמפרש בתמיד שדין העולה ראשונה הוא מדיני המערכה	שנח
בדין תמיד קודם לפסח	שסג
בענין עשה דפסח דוחה עשה דהשלמה	שעט
בענין מחור"כ שהקריב שלמים האידנא אי יכול להקריב כפרתו אחר תמיד	
של ביה"ע	שפב

שפד	מחלוקת רב חסדא ורב פפא בשיטת ר' ישמעאל בנו של ריב"ב
שפז	שיטת רש"י בענין מעלה ומלינה בראשו של מזבח
שצב	מחלוקת תוס' והרמב"ם בדין איסור אכילת בשר קודם הקטרת האימורין
שצח	בגדר דין הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים
תד	הערות על דברי הגר"ז בענין מחשבה שלא לשמה בקדשים
תיג	בענין מחשבין מעבודה לעבודה
תכא	בענין פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו
תכד	עוד בענין הנ"ל, בשיטת המאירי בפסח שעבר זמנו
תל	פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים
תלה	בענין פסול שינוי בעלים ושלא למנויו
תלו	סוגיא דהשוחט את הפסח על החמץ
תלו	האם פסח שנשחט על החמץ נפסל
תמ	בענין פסח שנשחט בלי שליחות
תמא	בדין פסח שנשחט על החמץ במחשבה הפוסלת
תמד	בגדר לאו דלא תשחט על החמץ
תמט	ביאור פסקי הרמב"ם בענין השוחט את הפסח על החמץ
תנ	מחלוקת רש"י ותוס' במ"ד פסח שעבר זמנו לא בעי עקירה
תנ	חיוב קריאת ההלל בזמן שחיטת הפסח
תנג	בענין ג' כיתות של שלשים בני אדם
תנד	הולכה שלא ברגל

פרק אלו דברים

תסב	בענין שילוח מצורעים מעיירות המוקפות חומה
תסח	דעת הרמב"ם בגדר דין שילוח מצורעים מירושלים
תע	מחלקות הר"ש ורמב"ם אם מצורע שנכנס להר הבית לוקה שמונים

תעו	בענין חתיכת יבלת
תפא	בענין אכילת פסחים מעכבא
תצב	בענין תענית בשבת ויו"ט
תצח	בענין חביבה מצוה בשעתה וכבר דחתה שחיטה את השבת
תקב	בענין טומאת מי חטאת
תקיב	מחלוקת רש"י ותוס' בענין חגיגת י"ד ואכילה על השובע
תקכח	שיטת הרמב"ם בענין חגיגת י"ד ואכילה על השובע
תקלג	עוד בענין חגיגת י"ד
	שיטת הרמב"ם דאם חגיגת י"ד חובה יוצא בה משום חגיגת ט"ו ואינו יוצא
תקלד	בה משום שלמי שמחה
תקלח	בענין זביחה בשעת שמחה ובגדר שלמי שמחה
תקמא	בדין אם יוצא בחגיגת ט"ו שנשחטה ביום י"ד ובגדר קרבן חגיגה
תקמד	בענין שמחת יום טוב
תקמט	בענין טועה בדבר מצוה
תקנא	בענין אשתו נדה בעל חייב יבמתו נדה בעל פטור
תקנו	מחלוקת רש"י ותוס' בענין מקלקל בחבורה ומתעסק
תקס	בענין אשם שניתק לרעיה

פרק כיצד צולין

תקסז	בענין גדי מקולס
תקסח	בענין מולייתא
תקע	בענין אומצא דאסמיק
תקעג	בגדר צלי אש בפסח
תקעה	בענין מכירת מעשר שני

תקעו	שמעתתא דתתאה גבר או עילאה גבר
תקפ	בענין ריצוי ציץ בטומאה דחוייה בציבור
תקפד	בענין שריפת קדשים בעצי המערכה
תקפו	בדין בקדש באש תשרף
תקפז	בדין אכסנאי ובעל הבית בשריפת קדשים
תקצ	בענין עיבור צורה וגדר פסול נותר
תרד	מחלוקת רש"י ותוס' בפירוש הוראת שעה היתה
תרו	נטמאו הבעלים או שמתו תעובר צורתן
תרח	שיטת הרמב"ם בדין עצמות הפסח ושאר קדשים
תריא	בענין גידי צואר וגידים שסופן להקשות
תריג	כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך
תרטו	דעת הרמב"ם בגדרי איסור הלנת בשר והלנת אימורין
תריח	בגדר פסול יוצא ובשר פסח שיצא חוץ לחבורה
תרכא	בגדר איסור המוציא בשר הפסח מחבורה לחבורה
תרכח	בענין גגין ועליות לא נתקדשו

פרק ערבי פסחים

תרלז	בענין איסור אכילה בערב פסח סמוך למנחה
תרמא	בענין מצות אכילת מצה בפסח שני
תרמד	בענין איסור אכילת מצה בערב פסח
תרמט	בענין תוספת שבת ויום טוב
תרנג	בדברי התוס' כתובות דליכא מצות שמחה בזמן של תוספת יום טוב
תרנו	בענין לא יפחתו לו ואפי' מן התמחוי
תרנח	בדין שתיה מד' כוסות

תרסה	בדברי רב פפא דרק בערב הפסח סמוך למנחה אסור
תרסח	בענין מפסיקין לשבתות ופריסת מפה
תרעז	בענין כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה
תרפ	במחלוקת הראשונים אם הלכה כשמואל אפי' בערב הפסח
תרפב	בענין פריסת מפה על הפת בשעת קידוש
תרפד	שמעתתא דאין קידוש אלא במקום סעודה
תרפד	בדין מצוה מן המוכחר שיטעמו כולן מכוס של ברכה
תרפז	בשיטת הגאונים דהמקדש צריך שיטעום
תרפט	מחלוקת רב ושמואל בדין קידוש במקום סעודה
תרצג	בדין יין שלפני המזון אם ברכת המזון פוטרתו
תרצו	בענין שינוי מקום מחדר לחדר ומפינה לפינה לענין קבמ"ס
תשב	אם צריך פת לקידוש במקום סעודה או דסגי ביין או מיני מזונות
תשה	בגדר קידוש במקום סעודה ואם הוא מה"ת או מדרבנן
תשז	בענין אחד שינוי מקום ואחד שינוי יין אין צריך לברך
תשיב	בענין דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן
תשכ	בענין כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע
תשכט	בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום
תשלג	דברי הרי"ף בענין מי שגמר סעודתו מקמי דקדיש יומא
תשלו	בענין אין אומרים ב' קדושות על כוס אחד
תשלח	בענין אין לו שאני
תשמ	בענין קידוש והבדלה חדא מילתא
תשמח	בענין נשמה יתירה
תשנא	בענין אורח שהביאו לו בזה אחר זה ואתכא דריש גלותא סמכינן
תשנה	בענין ברכה אחרונה על היין ואם ברכת המזון פוטרתו
תשסג	בענין כיון דאמריתו הב לן וניבריך איתסרא לכו למישתי

שושנת

תוכן העניינים

העמקים

תשסח	בענין משתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר
תשעו	בענין בורא פרי הגפן על כוס של ברכה
תשפ	בדברי התוס' דהגדה והלל הוי הפסק
תשפא	בדין ברכה אחרונה על הכרפס
תשפג	בדברי התוס' בענין ברכה אחרונה על ד' כוסות
תשפו	במנין הזכרת הבדלות

פרק אור לי"ד

דף ב' ע"א

הרי' התוס' הקשו, כיון דלריך לבטל וציטול לחוד סגי כדי ללא יעבור על צ"י וצ"י, אמאי הנריכו חכמים צדיקה כלל. אבל הר"ן הקשה באופן אחר, דכיון דלריך לבטל וציטול בעלמא סגי, לא פטר נפשיה צדיקה לחודה, ומשמע מזה דצדיקה אינה מספקת כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, ללוה צעינן ציטול, וצאמת ציטול לחודיה סגי, והאיך כתב רש"י דחויב צדיקת חמץ הוא כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י. ולכאורה סברת הדבר הוא דאם לא צדק יפה אפשר דישאר אללו חמץ שאינו ידוע, ואכתי קא עבר עליו משום צ"י וצ"י, ולהכי צריך ציטול דוקא דעיינו יצטמ דלא קא עבר על שום חמץ, וצאמת דעת הרא"ש והטור דעובר על חמץ שאינו ידוע משום צ"י וצ"י כמו שיתבאר להלן (ו:).

ולזה תירץ הר"ן דמדאורייתא צמד מינייהו סגי, או צדיקה או ציטול, דצדיקה לחודה נמי מהניא כדאמרינן בגמ' לאור הנר מנ"ל ופשטינן ליה מקראי אלמא דצדיקה נמי דאורייתא היא, וכל שבדק מן החורה אינו צריך לבטל, הלכך שפיר איכא למימר דצדיקה אחי כדי שלא יעבור צ"י. ומה שהנריכו חכמים ציטול אחר הצדיקה אינו אלא מדצריהם שמא ימצא גלוסקא יפיפיה ודעתיה עלויה כדאיתא בגמ'. ובהמשך הביא הר"ן דאין החשש שמא ימצא גלוסקא יפיפיה וקא עבר עליו למפרע משום צ"י, אלא חיישינן שמא ישהה אותה מלבערה וכמו שפירש"י לקמן, ונמצא דעובר עליה משעת מציאה ואילך.

מחלוקת רש"י ותוס' בגדר חיוב בדיקת חמץ

א] במתני', אור לי"ד צודקין את החמץ לאור הנר. ופירש"י (ד"ה צודקין), שלא יעבור עליו צבל יראה וצל ימצא. ומשמע דחויב צדיקת חמץ הוא כדי שלא יעבור על לאו דצ"י וצ"י מדאורייתא. וכן יש לדייק מסידור דברי רש"י ששינה מסדר המשנה ופירש תחילה לאור הנר דבגמ' מפרש טעמא, ואח"כ פירש צודקין את החמץ כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, וצ"י החמדת שלמה דכיון דבגמ' לקמן (י:) ילפינן צדיקה לאור הנר מדרשא דלא ימצא מציאה ממציאה וחיפוש מחיפוש וכו', משמע דצדיקת חמץ דאורייתא היא, ולכן צ"י רש"י תחילה לדברי הגמ' לקמן דיליף צדיקה לאור הנר מקרא, אלמא צדיקה דאורייתא, ואח"כ מפרש הטעם כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י [וכ"כ הל"ח (תוס' ד"ה אור וכו')].

והנה התוס' (ד"ה אור לי"ד) הקשו על רש"י שסם הר"י, כיון דלריך ציטול כדאמרי בגמ' הצודק צריך שיצטול, וציטול בעלמא סגי, אמאי הנריכו חכמים צדיקה כלל. וגם הר"ן הביא קושית התוס' על פירש"י אבל בסגנון אחר קצת וז"ל, והקשו בתוס' דהא קיי"ל דמדאורייתא ציטול בעלמא סגי כדאיתא בגמ' וסוף סוף לא סגי בלא ציטול כדאמרינן בגמ' הצודק צריך שיצטול, וכיון שכן הוא היכי איתא צדיקה כדי שלא יעבור עליו צ"י וצ"י הא לא פטר נפשיה בלא ציטול וציטול לחודיה סגי, עכ"ל.

ובזה יתורץ קושית התוס' דאם הבדוק צריך לצטל אמאי צריך צדיקה, שחובת ציטול הוא רק שמה ימצא גלוסקא יפיפיה וישהה אותה, אבל לענין שאר חמץ שברשותו תיקנו חכמים שאין לסמוך על ציטול כלל וצריך צדיקה וציעור דוקא מטעמא דכתיבנא.

ובזה שלא חש רש"י לבאר אמאי צריך לצדוק דוקא ולא סגי ציטול, נראה משום דאכתי לא ידעינן ענין הציטול, דלא הוזכר במתני' כאן, ולכן לא ראה רש"י שום צורך לפרש כאן הטעם שהעדיפו צדיקה מעל ציטול כדי שלא יעבור על צ"י, ורק פירש לן הטעם שצריך צדיקה, והוא משום שצריך להשביח חמץ מרשותו כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י. [ואולי יש לומר עוד, שלפי הטעם הראשון שכתב הר"ן דתיקנו חכמים שלא לסמוך על הציטול אלא לצדוק מחשש שמה לא יצטל בלב שלם, מש"כ רש"י דצדיקה נלרכת כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י באמת מרמזו לטעם זה, ובכלל דבריו אהה שומע שחיס, חדא דטעם הצדיקה הוא כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, עוד דמה שצריך לצדוק ולא סגי ציטול הוא גם כן כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, דחיישינן שמה לא יצטל בלב שלם.]

ב] ובערתה יש לעיין טובא בקושית התוס', דהנה כבר כתבנו שצסגנון קושית התוס' שהביא הר"ן משמע דקשיא להו דצדיקה לא סגי לענין צ"י וצ"י, ולזה תירץ הר"ן דמדאורייתא גם ציטול וגם צדיקה מהני. אבל התוס' לפנינו הקשו, כיון דצריך לצטל, אמאי צריך לצדוק. ולכאורה ממה שלא הקשו כלשון הר"ן, משמע דס"ל לתוס' דצדיקה מהני מדאורייתא, רק שאי"ל צדיקה כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י מאחר שאמרו הבדוק צריך לצטל, ולענין צ"י וצ"י ציטול בעלמא סגי. וע"כ מה שצריך לצדוק הוא מטעם אחר, וכתבו התוס' שחכמים החמירו לצדוק חמץ ולצערו כדי שלא יבא לאוכלו.

ולפי"ו יתורץ קושית התוס' כפי שהביאה הר"ן, דבאמת צדיקה סגי מדאורייתא שלא יעבור על צ"י וצ"י, ואין צריך לחוש כלל לחמץ שאינו ידוע, אבל אכתי יקשה קושית התוס' לפנינו, דכיון דחכמים הצריכו ציטול כדאיתא בגמ' דהבדוק צריך לצטל, ע"י הציטול קא פטר נפשיה מלעבור על צ"י וצ"י, ולמה צריך צדיקה.

ולחבי כחז הר"ן בהמשך דבריו וז"ל, אלא מפני שציטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דעותיהן שוות ואפשר שיקלו בכך ולא יוציאוהו מלבן לגמרי, ראו חכמים להחמיר שלא יספיק צטול והצריכוהו צדיקה וציעור שהוא מספיק גם כן מן התורה, או מפני שחששו שאם ישנו בחוץ ציטול יבא לאכלו, ועוד הוסיף שם, דמשמע דתנא דמתני' לא צעי ציטול כלל אלא צדיקה ובהכי סגי ליה לפי שמכיון שצדק יבא ידי חובתו, ולפיכך תנא דמתני' לא הזכיר ציטול אחר צדיקה כלל, אלא שצדק רב יהודה אמר רב וחידוש ואמר הבדוק צריך שיצטל.

ונמצאנו למדים לפי דברי הר"ן, דזמן המשנה אכתי לא נתקן שהבדוק צריך לצטל, ולא היה רק חובת צדיקה לחוד. וזה פשוט דאין לפרש דזמן המשנה היה סגי או בצדיקה או ציטול, שהרי מלשון המשנה מוצא דצדיקת חמץ חובה היא, ועל כן צריך לומר, דבאותו זמן תקנו חכמים דאין לסמוך על הציטול כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, או משום דחיישינן שמה לא יצטל בלב שלם, או שמה יבא לאכלו, וחייבנו בצדיקה וציעור דוקא כדי להינצל מצ"י וצ"י. וזמן האמוראים חידש רב שצריך ציטול צהדי צדיקה, שמה ימצא גלוסקא יפיפיה ודעתיה עלויה וישהה ויעבור עליו מיכן ואילך, אבל חיוב הצדיקה במקומו עומד, שאף מדאורייתא סגי ציטול לחודיה שלא יעבור על צ"י וצ"י, כבר תיקנו חכמים בזמן המשנה שלא לסמוך עליו.

ג] **אולם** אכתי יש להצין אמאי פשיטא להו לתוס' שגם בזמן המשנה היה חיוב ציטול, הרי דינא דהבדוק צריך לצטול הוא מימרא דרב, ומיהי"כ"ט שגם צימי התנאים דין זה היה קיים, ובפרט ללא הזכר ציטול צמתני' כי אם באופן שאינו יכול לבדוק, כהיא דתנן צפ' אלו עוברין (מט.). ההולך לשחוט את פסחו כו' וזכר יש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער, ואם לאו מצטלו בלבד, ומעולם לא שמענו צמתני' דגם הבדוק צריך לצטול.

ולב**אורה** נראה דהתוס' אזלי לטעמייהו, דהנה צהא דאיתא לקמן דהבדוק צריך לצטול שמה ימצא גלוסקא יפיפיה ודעתיה עלויה פירש"י (ו: ד"ה ודעמו עליה) שיחוס עליה לשורפה ומשהה אפי' רגע אחד ונמצא עובר עליה צ"י וצ"י, והיינו שיעבור עליה מיכן ואילך אבל על מה שהיה אצלו חמץ שאינו ידוע לא קא עבר למפרע. אבל התוס' שם פליגי על רש"י (ד"ה ודעתיה עלויה) ופירשו דכיון דדעתיה עלויה לא צטל מאיליו כמו פירורין, ולכאורה כוונת התוס' לפרש שכיון דגלוסקא יפיפיה אינה צטילה מעצמה כמו פירורין, איכא למיחש שמה לא צדק יפה ונשאר צביתו גלוסקא יפיפיה וקא עבר עליה למפרע, ולהכי צריך לצטול.

ונב**צא** דלשיטת התוס' הא דבעינן לצטול הוא מחשש שמה לא צדק יפה וישאר אצלו חמץ שאינו ידוע וקא עבר עליה משום צ"י וצ"י, בצפוטו זו היא חשש דאורייתא, וא"כ מה שאמר רב יהודה אמר רב הבדוק צריך לצטול הוא מעיקר הדין, ודלא כמש"נ בדעת רש"י שהיא גזירה מאוחרת דחיישין שמה ימצא גלוסקא יפיפיה ויחוס עליה וישהה אצלו וקא עבר עליה מיכן ואילך. וא"כ צדיקה לחודה אינה מספקת כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, וצריך לצטול מדאורייתא.

וק**שה**, דגם רש"י מודה דמה שצריך לבדוק צהדי ציטול הוא רק מדרבנן, או משום שמה יצא לאוכלו או משום שמה לא יצטלנו בלבד, דמדאורייתא סגי ציטול לחוד או צדיקה לחוד, רק דס"ל דבזמן המשנה תיקנו שלא לסמוך על הציטול והצריכו לבדוק דוקא, ומתני' מיירי באמת בשלא ציטל דאכתי לא חידש רב שהבדוק צריך לצטול וגם לא הזכיר ציטול כלל, וזה מש"כ צמתני' דהצדיקה נכרכת כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י. וא"כ מה הקשו התוס' על רש"י מהבדוק צריך לצטול, הרי רש"י צא לפרש דינא דמתני' וצאותו זמן אכתי לא תיקנו ציטול צהדי צדיקה.

וב**חברח** צריך לומר דהתוס' סברי דדינא דהבדוק צריך לצטול היה קיים גם בזמן המשנה וכדלח' כמש"כ הר"ן, וממילא קא קשיא להו, איך פירש"י שצריך לבדוק כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, הרי לענין זה סגי ציטול, ולכן פירשו שהצדיקה צמתני' אינה משום צ"י וצ"י אלא נתקנה כדי שלא יצא לאכול חמץ צפסח.

ולפ**י"ן** כל פלוגתת רש"י ותוס' היא אם חיוב ציטול היה קיים גם בזמן המשנה, שלדעת התוס' גם צאותו זמן היה קיים דינא דהבדוק צריך לצטול, וא"כ הצדיקה אינה נכרכת כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י אלא היא נתקנה כדי שלא יצא לאכול חמץ, ואילו רש"י ס"ל דבזמן המשנה עדיין לא נתקן שצריך ציטול, אלא חכמים תיקנו שלא לסמוך על ציטול וצריך לבדוק דוקא, וממילא הצדיקה נכרכת כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י מדאורייתא. והטעם שלא רצו חכמים לסמוך על הציטול הוא שמה לא יצטלנו בלבד שלם, או כמש"כ התוס' שמה יצא לאוכלו. ולכן גם לאחר שחידש רב שהבדוק צריך לצטול שמה ימצא גלוסקא יפיפיה, עדיין צריך צדיקה מדרבנן, שכבר תיקנו חכמים שאין לסמוך על הציטול לענין צל יראה.

או צדיקה סגי ומשנתנו מיירי בשלל ציטל דצדיק
המשנה אין זכר לציטול, ולפיכך צודקין את החמץ
ששנינו הוא שלא יעבור על צ"י וצ"י. וגם לאחר
שתיקנו שהצודק צריך לציטל, לא סגי בלא צדיקה,
דמ"מ רלו חכמים שלא יסמוך על הציטול כדי שלא
יבא לאכלו.

ומבואר מדבריו שהתוס' ס"ל דגם לאחר צדיקה
צריך לציטל מדאורייתא מפני שאפשר
ללא צדק יפה וישראל אכלו חמץ שאינו ידוע, ועל
זה הקשה הר' דוד שאינו כן, אלא ע"י צדיקה יבא
ידי חובתו ואם מלא חמץ צדיקו אח"כ אינו עובר
עליו למפרע.

אמנם צאמת קשה לפרש כן דעת התוס' לפנינו,
שהרי כתבו התוס' ריש פרק כל שעה (כא).
ד"ה ואי אשמעינן (היה) אהא דאיתא בגמ', אי תנא
היה משום דאי משיירא מיהת מנענעא אכל בהמה
זימנין דמשיירא ולא מסיק אדעתיה וקאי עליה
צ"י וצ"י, דאי מינענעא ליה היה לא קא עבר עליה
משום כל יטמין דכל יטמין נפק"ל מלא ימלא, ואין
זה מצוי כיון שאין ידוע היכן הוא. ומבואר בתוס'
דאינו עובר על צ"י וצ"י משום חמץ שאינו ידוע.
ונחלקו האחרונים כזוונתם, שדלעת הפר"ח (סי'
תל"א סק"א) ופרמ"ג (שם מש"ז סק"א) אי"צ צדיקה
כלל מה"ת אפ' במקומות שרגיל להכניס בהן חמץ,
והפני יהושע (שם) חולק דרק אחר צדיקה אינו
עובר על חמץ שאינו ידוע. ועכ"פ צין למר וצין
למר דעת התוס' דאינו עובר על חמץ שאינו ידוע,
ודלא כדעת הרא"ש והטור [וכמו שהוכיח הפר"ח
(שם) דעתם] דעובר על חמץ שאינו ידוע ולכן
צריך לציטל מדאורייתא.

ועל כן צריך לומר, דאע"ג דמודו התוס' דצדיקה
מהני מדאורייתא, מ"מ ס"ל דדינא דהצודק
צריך לציטל היה קיים גם בזמן המשנה, ולכן הקשו
על רש"י דכיון דצריך לציטל וזוה סגי שלא יעבור
על צ"י וצ"י, אמאי הנריכו חכמים לצדוק, ותיירו

ומעתה הוכרחו התוס' לפרש דגם בזמן המשנה
הצודק היה צריך לציטל, דע"י צדיקה
לחודה לא יבא ידי חובתו.

ומה שדייקנו לעיל למה לא הקשו התוס' באותו
סגנון שכתב הר"ן דלא סגי בלא ציטול, דאם
ס"ל דצדיקה לא מהני מדאורייתא לכאורה יותר
הו"ל להקשות בפשיטות על פירש"י דצדיקה אינה
מנלית מצ"י וצ"י, ויש לומר דכל זה בכלל דבריהם,
דמה שהקשו כיון דצריך ציטול למה צריך לצדוק,
כולל צ' קושיות, חדא דמחזינן דצריך לציטל אלמא
צדיקה לא מהני ואין זה מה שמלילתו מלעבור על
צ"י וצ"י, ועוד דאם צדיקה אינה נכרכת לצ"י,
למה צריך לצדוק כל עיקר.

ועולה לפי המבואר דעיקר פלוגתא רש"י ותוס'
תלויה באם מהני צדיקה מדאורייתא
להינצל מצ"י וצ"י, שלדעת רש"י אם צדק
המקומות שרגיל להכניס בהם חמץ שוב אינו עובר
על צ"י וצ"י גם אם ימלא אח"כ גלוסקא יפיפיה,
ומה שהנריכו חכמים ציטול עם הצדיקה הוא רק
מחשש שמא ישהה אכלו וקא עבר עליו מיכן
ואילן. אכל לדעת התוס' לא מהני צדיקה
מדאורייתא דאינו ניזול ע"י צדיקה מלעבור משום
צ"י על חמץ שאינו ידוע, ולזה צריך ציטול דוקא.
ושפיר הקשו התוס' על רש"י דצדיקה אינה
נכרכת משום צ"י וצ"י.

ובך מפורש בחידושי ר' דוד, דלאחר שהציא דעת
התוס' דהצדיקה נכרכת כדי שלא יבא
לאוכלו, הקשה על דבריהם דמה שכתבו דגזרו על
עיקר הצדיקה מטעם שמא יבא לאוכלו ולא משום
צ"י וצ"י אינו מחוור, דאם דעתם לומר שאין אדם
יבא מידי איסור צ"י וצ"י אלא ציטול ולא צדיקה
מפני שאפשר שלא יצדוק יפה יפה, זה ודאי אינו,
שהצדיקה מויליאתו מידי איסור צ"י וצ"י מאחר
שצדק כפי כחו, שלא ניתנה תורה למלאכי השרת,
ועי"ש שמסיק כמ"כ הר"ן דמדאורייתא ציטול

לצטל צריך צדיקה מחשש אכילה, אמאי לא יכול לפרש "לאחר המועד" כפשוטו והיינו שתיקנו חכמים לצדוק כדי שלא יצא לאכול חמץ שעבר עליו הפסח.

וברב המהרש"ל דתחילת התקנה שעשו חכמים שצריך לצדוק היינו משום צ"י וכדפירש"י, ולא ראו חכמים לסמוך על הציטול לחוד שמא יצא לאוכלו, ומשו"ה אין שייך צדיקה אלא במקום ששייך לעבור בצל יראה ובל ימנע אס לא צטלו, אצל לא תיקנו צדיקה משום אכילה לצד.

ומבואר מדבריו שלדעת רש"י עיקר התקנה לצדוק היתה שלא לסמוך על הציטול כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י אלא צריך לצדוק דוקא, והטעם משום שמא יצא לאוכלו, ולכן גם לאחר שתיקנו שהצדוק צריך לצטל, היינו רק מחשש שמא ימנע גלוסקא יפיפיה וקא עבר עליו מיכן ואילך, אצל לענין החמץ שברשותו עכשיו, אין לסמוך על ציטול זה, ועדיין צריך לצדוק. ונמנע דיסוד התקנה הוא שצדיקה מהווה האופן המוצהר להינצל מצ"י וצ"י, ורק טעם התקנה הוא מחשש שמא יצא לאכול חמץ בפסח. וממילא אס לא שייך שיעבור על צ"י וצ"י, ליכא חיוב צדיקה כלל, ולהכי הוצרך רש"י לדחוק ולפרש ד"לאחר המועד" היינו אחר מועד הציבור.

ומצאנו באחרונים שחידשו עוד [שו"ע הרב (סי' תל"ה סעי' ד'), נודע ציהודה (תניינא או"ח סי' ס"א), וצהגות חשק שלמה (ג.)], דלא זו בלבד שתחילת התקנה לצדוק היתה שלא לסמוך על הציטול כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, אלא חכמים גזרו שאס ציטל ולא צדק קא עבר על צ"י וצ"י

דחייצנו לצדוק כדי שלא יצא לאכול חמץ בפסח. ועדיין יש להבין אמאי פשיטא להו להתוס' דגם בזמן המשנה הצדוק היה צריך לצטל, וצ"ע.^א

[ומה שכתבו התוס' לקמן בסוגיא דהצדוק צריך לצטל, דגלוסקא יפיפיה אינה צטילה מעצמה כמו פירורין יתצאר במקומו בס"ד.]

[ד] **במתני'** לקמן (י.), לא צדק צתוך המועד יצדוק לאחר המועד, ופירש"י (ד"ה צתוך המועד) דצתוך המועד היינו בשעה ששית שהוא מועד הציבור, ולאחר המועד היינו משש שעות ולמעלה עד שתחשך. אצל התוס' (ד"ה ואס לא צדק) פירשו דצתוך המועד היינו בתחלת שבע עד סוף הפסח, ולאחר המועד יצדוק כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור צשל היחר ויאכלנו. והוסיפו התוס' דרש"י לא רצה לפרש כן מפני שפירש צמשנה דצדוקים שלא יעבור צצ"י. והיינו דרש"י לא רצה לפרש המשנה כפשוטו ד"לאחר המועד" היינו לאחר הפסח, משום דאזיל לטעמיה דכל חובת הצדיקה היא כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, ולאחר הפסח תו לא שייך שיעבור עליו.

והנה התינה לפי מש"כ הר"ן צדעת רש"י דלא ראו חכמים לסמוך על הציטול משום שהוא תלוי צמחשבתן של צני אדם יש לחוש שמא לא יצטלו צלב שלם, ולכן גם לאחר שתיקנו דהצדוק צריך לצטל, טעם הצדיקה הוא מחשש שמא לא עשה ציטול כדבעי, א"כ לא מנאנו כלל שהצריכו צדיקה מחשש שמא יצא לאכלו. אכן לצד השני שצ"ן דגם רש"י מודה דאיכא למיחש שמא יצא לאוכלו, ולהכי תיקנו תחילה שלא לסמוך על הציטול אלא לצדוק ולצער, וגם לאחר שתיקנו

א. לפי"ד יש לתמוה על מש"כ התוס' לקמן (ט. ד"ה כרי שתהא) בשם הר"י דמתני' איירי בשלא בטלו דהוי ודאי דאורייתא עיי"ש, וכבר נתקשה בזה הפני יהושע שם ונדחק בכוונתם דמש"כ הר"י דאיירי בלא ביטול על דיוקא דמתני' דקתני אין לדבר סוף, דמשמע הא חזינא דשקל חיישינן, והיינו בלא ביטלו, וצ"ע.

לדינא דהצדוק צריך לצטל, מה שתיקנו חכמים לצדוק ולצער לאו משום שלא רצו לסמוך על הציטול לענין צ"י וצ"י, אלא כל עיקר התקנה היתה כדי שלא יצוא לאכול חמץ.

וגראה עוד דפליגי רש"י ותוס' דלשיטתייהו צענין חמץ נוקשה, דעיין בתוס' שהוכיחו דאיכא חיוב צדיקה וציעור בחמץ נוקשה, וכתבו דגם לפי מש"כ דהחמירו חכמים בחמץ יותר מנבשאר איסורים משום דשאני חמץ שכבר החמירה בו תורה לעצור צ"י וצ"י, ולשיטת ר"ת בריש פ' אלו עוצרין אינו עוצר עליו משום צ"י וצ"י, מ"מ החמירו חכמים בכל חמץ. וגראה שהתוס' אזלי בזה לטעמייהו, דעיקר התקנה היתה כדי שלא יצא לאכול, רק שהוקשה להם אם מה שהחמירו בחמץ יותר מנבשאר איסורים הוא משום שהחמירה בו תורה לעצור עליו משום צ"י וצ"י, למה הוצרכו צדיקה וציעור על חמץ נוקשה, והוצרכו לומר דלא פלוג חכמים בתקנתם והחמירו לצדוק ולצער כל חמץ. אבל רש"י לקמן (מב) פירש דגם על חמץ נוקשה עוצר משום צ"י וצ"י, וניחא לשיטתייהו, דע"ס הצדיקה נתקנה כדי שלא יעצור על צ"י וצ"י, ואם ליתא לצ"י וצ"י בחמץ נוקשה, לא היו מתקנים דין צדיקה וציעור בחמץ נוקשה, ודו"ק.^ג

מדרבנן, וא"כ גם לאחר שתיקנו שהצדוק צריך לצטל, עיקר הצדיקה היא כדי שלא יעצור על צ"י וצ"י מדרבנן. [אך לא נ"ל כלל לפרש דמש"כ רש"י צמתי' דהצדיקה היא כדי שלא יעצור על צ"י וצ"י היינו מדרבנן וכמש"כ בהגהות חשק שלמה (סס), דכל זה הו"ל לפרושי.]

אולם התוס' ס"ל דתקנת צדיקה חמץ היא רק כדי שלא יצוא לאוכלו ואינו ענין כלל לצ"י וצ"י, ולכן שייך לתקן דחובת הצדיקה נמשכת גם לאחר המועד כדי שלא יצוא לאכול חמץ שעה"פ.ב

ונמצאנו למדים דפלוגת רש"י ותוס' צדינא דהצדוק צריך לצטל אם היה קיים גם בזמן המשנה, אינה רק מחלוקת בפירוש המשנה בלבד, דבאמת יש כאן מחלוקת בגדר תקנת צדיקה חמץ, שלדעת רש"י עיקר התחלת התקנה היתה שלא לסמוך על ציטול כדי שלא יעצור על צ"י וצ"י, אלא יש לצדוק ולצער דוקא, והטעם מחשש שמא יצוא לאכול, או שמא לא יצטלנו בלבד שלם. ולכן גם לאחר שאמרו הצדוק צריך לצטל, חובת הצדיקה צמקומה עומדת, שכבר תיקנו חכמים דלהינצל מלעצור על צ"י וצ"י יש לצדוק ולא לצטל [ולכמה אחרונים אם לא צדק עוצר על צ"י מדרבנן]. משא"כ לדעת התוס' דזמן המשנה כבר איתא

ב. צ"ע לפי מש"כ התוס' דהחמירו בחמץ יותר מבשאר איסורין משום שכבר החמירה תורה לעבור עליו בב"י וב"י, א"כ חמץ שעבר עליו הפסח דלא קא עבר עליו משום ב"י וב"י למה חייב בבדיקה, ולכאורה צ"ל דכמו שכתבו התוס' דאע"ג דחמץ נוקשה אינו עובר עליו לדעת ר"ת מ"מ החמירו חכמים בכל חמץ, והיינו דלא פלוג חכמים בתקנתם, גם חמץ שעבר עליו הפסח נכלל בהך "לא פלוג", ויל"ע.

ג. עוד נראה לומר, דמה שהקשו התוס' למה החמירו בחמץ יותר מבשאר איסורי הנאה, הוא ג"כ לשיטתם דעיקר תקנת הבדיקה היתה כדי שלא יבא לאוכלו. אבל לרש"י דתחילת התקנה היתה משום ב"י וב"י שלא לסמוך על ביטול ואלא שצריך לבדוק ולבער, לכאורה קושיא מעיקרא ליתא, דגם אם הטעם שהחמירו חכמים שלא לסמוך על הביטול הוא משש שמא יבא לאוכלו, עיקר החיוב לבדוק מיוסד על מה שצריך להשביח את החמץ. אמנם גם הר"ן כתב שאם נפרש בדעת רש"י דהצריכו חכמים בבדיקה שמא יבא לאוכלו, הטעם שחשו ביה טפי מבשאר איסורין הוא משום שחמץ לא בדילי אינשי מיניה, וקשה למה הוצרך לזה ולא תירץ כנ"ל דתחילת התקנה היתה משום ב"י וב"י ורק הטעם שהחמירו שלא לסמוך על

[אבל יש לדחות, לפני הנתבאר בסמוך דגם רש"י מודה שתיקנו חז"ל ציעור לחמץ ידוע מחשש שמא יבוא לאוכלו, וכמש"כ התוס' ר"פ לדחות ראית התוס' מככר בשמי קורה, א"כ מהא דאיתא בגמ' דשיאור ישראל אינו מוכח דעובר על חמץ נוקשה משום צ"י, דלעולם יש לומר דאינו עובר עליו, דמה שצריך לצערו מן העולם הוא מדין אחר שחז"ל הצריכו ציעור בחמץ ידוע מחשש שמא יבוא לאוכלו, אבל חמץ נוקשה וע"י תערובת אינם בכלל חיוב צדיקה שהוא רק משום חמץ שעוברין עליו משום צ"י וצ"י].

[ה] הגה התוס' הוכיחו שצדיקת חמץ נתקנה שמא יבוא לאוכלו מדבועי רבא לקמן (י:) ככר בשמי קורה צריך סולס להורידה או אין צריך, מי אמרינן כולי האי לא אטרחהו רבנן כיון דלא נחית מנפשיה לא אחי למיכלה, או"ד זימנין דנפל ואחי למיכלה. ומבואר דכל הנידון אם יש חיוב צדיקה וציעור בככר בשמי קורה תלוי בזה יש לחוש לשמא יבוא לאוכלו, ומשמע דעיקר חיוב הצדיקה וציעור נתקן משום הך חשש.

וגם לפי מש"כ הר"ן דרש"י קוצר דהחמירו חכמים שלא לסמוך על הציטול וצריך לבדוק משום חשש דשמא יבוא לאוכלו קשה, דכבר נתבאר לן בדעת רש"י דנהי דסיבת התקנה היתה משום דאיכא חשש אכילה, אבל גדר התקנה הוא דאין לסמוך על ציטול לענין כל יראה אלא צריך צדיקה וציעור דוקא, ולכן גם במקום דליכא חשש משום שמא יבוא לאוכלו צריך צדיקה וציעור, ומאי קא מיבעיא לן לקמן לענין ככר בשמיה קורה.

ועייין בתוס' ר"פ שכתב דהאי ראייה לא נהירא לר' יחיאל מפריש דשאני ככר בשמי קורה דלהכי צריך צדיקה לשם אי לאו משום דלא אטרחהו כולי האי משום שהוא ידוע שהככר מונח לשם, אבל בצדיקה דהכא אינו ידוע דודאי דאיכא חמץ צבית ולהכי לא דמי זה לזה. ומבואר מדבריו דמלבד הדין צדיקה, יש עוד דין ציעור בחמץ ידוע מחשש שמא יבא לאכלו, ובה קא מיבעי רבא אם אטרחהו רבנן לצער ככר בשמי קורה דלא נחית מנפשיה. וכן יש לומר לשיטת רש"י, דצדיקת חמץ נתקנה שמא לא יבטלנו בלב שלם, אבל בחמץ ידוע יש עוד דין ציעור מחשש אכילה. [וה"ל דרק לענין חמץ ידוע חששו שמא יבוא לאוכלו, אבל אין זה טעם מספיק להצריך צדיקה, וכמש"כ הפני יהושע (ג.) דאיכא כמה ספיקי, שמא אין כאן חמץ, ואם יש כאן שמא אין סופו להימנע בצפסת, ואם תמנע שמא לא יאכלנו].

ולפי"ז נתישב ג"כ מה שמנאנו לקמן (ו.) חמנא של נכרי עושה לו מחינה עשרה טפחים ופירש"י שם משום היכר שלא ישכח ויאכלנו, וכן המנא חמץ צביתו צו"ט כופה עליו כלי מהאי טעמא, אלמא חששו חכמים לשהות חמץ צביתו שמא יבוא לאכלו, דהתם מיירי בחמץ ידוע, אבל אין מכאן ראייה שתיקנו חכמים צדיקה משום חשש אכילה. [ונראה דהתוס' לא הקשו משם על פירש"י משום דלא מבואר כי אם חיוב עשיית היכר שלא יבוא לאוכלו, אבל עדיין לא שמענו חיוב ציעור מהאי טעמא].

אבל אחתי יקשה, דלהלד ככר בשמי קורה לא צעי צדיקה משום דלא נחית מנפשיה לא

ביטול לענין ב"י הוא מחשש שמא יבא לאוכלו. ואפשר לומר, דגם אם תחילת התקנה היתה משום ב"י, מ"מ אינו מסתבר להטיל על הכלל טרחת הבדיקה אא"כ יש חשש אמיתי של אכילת חמץ בפסח, ואם לא מצאנו שגזרו חכמים חובת בדיקה בשאר איסורין, יש להקשות למה חשו בחמץ טפי. ולכן גם אליבא דרש"י צ"ל דחמץ שאני דלא בדילי אינשי מיניה כולי שעתא.

ובפשוטו י"ל דכיון דכבר צשמי קורה לא נחית מנפשיה, ליכא למיחש לשמא לא יצטל אחתו ככר בצלז שלם, שאין דעתו למיסק לשם, ולענין ככר זו יכול לסמוך על הציטול ולא הטילו עליו חכמים טרחת הצדיקה צכה"ג.

ועוד י"ל דס"ל לרש"י דאינו עובר משום צ"י וצ"י על ככר צשמי קורה דהוי כחמץ שנפל עליו מפולת, וכמש"כ הפר"ח (סי' הל"ה) צדעת הטור דרצא נסתפק אם ככר צשמי קורה צעי ציעור אפי' כשלא ציטל, דהוי כחמץ שנפל עליו מפולת שאינו עובר משום צ"י וצ"י.^ד

שיטת הרע"ב ודעימיה דחיישינן שמא ימלך על ביטולו

בפירושו המשניות לרע"ב כתב לצאר חיוצ הצדיקה באופן אחר וז"ל, אית דמפרשי טעמא דצדיקה כדי שלא יעבור על כל יראה וכל ימצא אם יהיה חמץ צביתו צפסת, ואע"ג דצביטול צעלמא סגי, חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפיפיה וימלך על ציטולו ויחשוב עליה לאכלה, ויעבור על כל יראה וכל ימצא, הלכך צודקים את החמץ כדי לצערו מן העולם, עכ"ל. וכ"כ צפירוש

אתי למיכליה, נהי דליכא למיחש לאכילה, אצל אכתי נימא דליכא חיוצ ציעור מדין צדיקה צעלמא כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י, ויש לחוש שמא לא יצטל בצלז שלם.

ונראה לשיטת ר' יחיאל ניחא, ואזיל לטעמיה, דעיין עוד צחוק' ר"פ צהמשך שכתב צשמו דמה שצריך לצדוק ואין סומכין על הציטול הוא משום שמדאורייתא צריך ציטול כדי שלא יעבור על צ"י וצ"י [וכשיטת הרא"ש והטור דלא סגי בלא ציטול], וחיישינן שמא ישכח לצטל משום דלית ציה טירחא כי אם דיצור, והצריכו חכמים לעשות צדיקה דאית ציה טירחא, ומתוך כך יהיה זכור לעשות ציטול דאורייתא ולא יעבור על צ"י וצ"י. ומעתה י"ל, דכיון דעיקר חיוצ צדיקת חמץ היא רק כדי שיזכור לצטל, היה פשוט לרצא דמנד חיוצ צדיקת חמץ אין צורך לצער ככר צשמי קורה, ד"כולי האי לא אטרחהו רבנן," ויזכור לצטל ע"י מה שיצדוק שאר הצית כדינו, ואם נאמר דכיון דלא נחית מנפשיה לא אתי למיכלה, אז אין להצריך ציעור מדין איסור שהיית חמץ ידוע, כיון דליכא למיחש לשמא יצוא לאוכלו.

אבל לשיטת רש"י דצדיקה נתקנה מחשש שמא לא יצטלנו בצלז שלם אכתי קשה.

ד. הנה עדיין יש להקשות על עיקר שיטת רש"י דבדיקת חמץ היא כדי שלא יעבור על ב"י וב"י, ממאי דבעו מיניה מרב נחמן בר יצחק (ה) המשכיר בית לחבירו ב"ד על מי לבדוק על המשכיר לבדוק דחמירא דיריה הוא או"ד על השוכר דאיסורא ברשותיה קאי. והנה אי נתקנה בדיקת חמץ כדי שלא יעבור על ב"י וב"י וכמש"כ רש"י, אינו מובן כלל אמאי מוטל חיוב בדיקה על השוכר, הרי החמץ אינו שלו, ואינו עובר עליו משום ב"י וב"י, ואין שום ספק שהמשכיר חייב לבדוק ולבער את חמצו. וזה קשיא בין לפי מש"כ הר"ן דהטעם שהצריכו חכמים בדיקה הוא מחשש שמא לא יבטלנו בלב שלם, ובין מש"כ דחיישינן שמא יבא לאוכלו, שכבר נתבאר בדעת רש"י דתחילת התקנה היתה שלא לסמוך על הביטול כדי שלא יעבור על ב"י וב"י אלא לבדוק ולבער דוקא, מאיזו טעם שהיא, ובמקום דליתא משום ב"י וב"י, וכמו בחמץ אחר הפסח, לא שייך להצריך בדיקה. והכא נמי, מ"ש מי ששוכר בית ב"ד מחמץ אחר הפסח, הרי השוכר אינו עובר על אותו חמץ, ואין אסיק אדעתיה שיתחייב השוכר בבדיקה. וזה צ"ע, ויתבאר במקומו בס"ד. [ובאמת גם לדעת התוס' יש להקשות, ולאידך גיסא, דאם בדיקת חמץ נתקנה כדי שלא יבא לאכלו, פשוט הוא שעל המשכיר לבדוק, שהחמץ נמצא בביתו, וגם זה יתבאר שם.]